KALANDUSKONTROLL

Teabelehes selgitatakse, kuidas EL tagab oma kalanduskontrolli süsteemi kaudu ühise kalanduspoliitika eeskirjade järgimise. Et ühise kalanduspoliitika eeskirjad oleks tõhusad, peab see süsteem hästi toimima. Liikmesriigid vastutavad oma kalapüügi ja sellega seotud tegevuse kontrollimise eest. Komisjon kontrollib, kuidas liikmesriigid oma kohustusi täidavad.

ÕIGUSLIK ALUS

— Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 3–4, 38–44, 218;

— ühise kalanduspoliitika määrus (11. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1380/2013 – alusmäärus);

— määrus, millega luuakse ühenduse kontrollisüsteem ühise kalanduspoliitika eeskirjade järgimise tagamiseks (20. novembri 2009. aasta määrus (EÜ) nr 1224/2009 – kontrollimäärus);

— määrus, millega muudetakse kalanduskontrolli süsteemi (22. novembri 2023. aasta määrus (EL) 2023/2842);

— määrus, milles käsitletakse välispüügilaevastike jätkusuutlikku majandamist (12. detsembri 2017. aasta määrus (EL) 2017/2403 – välispüügilaevastike jätkusuutliku majandamise määrus);

— määrus, millega luuakse ühenduse süsteem ebaseadusliku, teatamata ja reguleerimata kalapüügi vältimiseks, ärahoidmiseks ja lõpetamiseks (29. septembri 2008. aasta määrus (EÜ) nr 1005/2008 – ETR-kalapüügi määrus);

— määrus Euroopa Kalanduskontrolli Ameti kohta (19. märtsi 2019. aasta määrus (EL) 2019/473).

EESMÄRGID

ELi kalanduse kontrollisüsteemi üldeesmärk on tagada ühise kalanduspoliitika (ÜKP) eeskirjade järgimine. Kuigi kontrollisüsteem loodi selleks, et toetada ühist kalanduspoliitikat, mis on üks vähestest ELi ainupädevusse kuuluvatest valdkondadest, kuulub kontrollisüsteem ise riikide pädevusse. Seega vastutavad liikmesriigid oma kalapüügi ja sellega seotud tegevuse kontrollimise eest ning peavad tagama, et ettevõtjad järgiksid igas tootmisetapis riigisisest õigust. Liikmesriigid peavad võtma meetmeid, et tagada ühise kalanduspoliitika raames toimuva tegevuse kontroll, inspekteerimine ja jõustamine. Muu hulgas peavad nad kehtestama tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad karistused. Komisjoni ülesanne on jälgida ja hinnata, kuidas liikmesriigid kontrollieeskirju kohaldavad.

TAUSTTEAVE

ELi kalanduse kontrollisüsteem algatati siis, kui loodi ühine kalanduspoliitika. Esimene määrus võeti vastu 1982. aastal. Seda on korduvalt muudetud. Esimest korda muudeti

seda põhjalikult kontrollimäärusega, mis jõustus 1. jaanuaril 2010 ja millest sai ELi kontrollisüsteemi tuum. 2018. aasta mais alustati kalanduskontrolli eeskirjade läbivaatamist, mis kestis 2023. aasta lõpuni. Määrus (EL) 2023/2842, millega muudeti kontrollimäärust, on nüüd jõustunud.

Kontrollisüsteem hõlmab ka määrust, milles käsitletakse välispüügilaevastike jätkusuutlikku majandamist. Sellega nähakse ette raamistik lubade andmiseks ELi laevadele, mis kalastavad liikmesriikide jurisdiktsiooni alt välja jäävates vetes, ja ELi vetes tegutsevatele kolmandate riikide laevadele. Lisaks on EL välja töötanud vahendi ülemaailmse ebaseadusliku, teatamata ja reguleerimata kalapüügi (ETR-kalapüügi) vastu võitlemiseks: määruse (EÜ) nr 1005/2008 (ebaseadusliku, teatamata ja reguleerimata kalapüügi määrus) eesmärk on takistada ETR-kalapüügist pärit toodete importi ELi. Määrused kontrolli, ETR-kalapüügi ning välispüügilaevastike jätkusuutliku majandamise kohta moodustavad üheskoos tervikliku kontrollipaketi. See käsitleb liikmesriikide kohustusi lipu-, ranniku-, sadama- ja turustusriikidena.

Aastal 2005 asutas Euroopa Liit Euroopa Kalanduskontrolli Ameti (EFCA), et parandada liikmesriikide kontrollitegevuse koordineerimist. Amet asub Hispaanias Vigos. Määrusega (EL) 2019/473 kodifitseeriti EFCA toimimist käsitlevad sätted.

SAAVUTUSED

A. Kontrollimäärus

Kontrollimäärust kohaldatakse kogu ühise kalanduspoliitika alase tegevuse suhtes, mis toimub ELi vetes või liikmesriikide territooriumil või mida teevad ELi kalalaevad ja ELi kodanikud, olenemata sellest, kus nad tegutsevad. Sellega kehtestatakse vetele ja kalavarudele juurdepääsu tingimused, samuti eeskirjad, et kontrollida kõiki kalavarude majandamise meetmeid, sealhulgas püügivõimaluste kasutamist, kalalaevastiku võimsust ja kalandustoodete turustamist. See hõlmab ka kalapüügi järelevalvet ja inspekteerimist ning rikkumiste korral kohaldatavaid karistusi. Allpool on üksikasjalikult kirjeldatud mõnesid peamisi kontrollieeskirju, mis on hiljuti läbi vaadatud.

1. Juurdepääs varudele ja jälgimine

Kõigil ELi kalalaevadel peab olema kehtiv kalapüügilitsents. Eritingimustel tegutsemiseks peab laevadel olema ka spetsiaalne kalapüügiluba. Kõik kalalaevad peavad olema varustatud seadmega, mis võimaldab neid satelliidisidel põhineva laevaseiresüsteemi (VMS) või maismaavõrgu kaudu automaatselt tuvastada. Teatud alla 9 m pikkuste väikesemahulise rannapüügi laevade suhtes kehtib siiski ajutine erand kuni 31. detsembrini 2029. Üle 15 m pikkused ELi kalalaevad peavad kasutama ka automaatset identifitseerimissüsteemi, mis on välja töötatud peamiselt meresõiduohutuse tagamiseks. Kuna üle 18 meetri pikkuste laevade puhul on reeglite täitmata jätmise oht eriti suur, peavad liikmesriigid tagama, et lossimiskohustuse täitmist jälgitakse elektrooniliste kaugseiresüsteemide abil, sealhulgas laevale paigaldatud kaamerate abil.

2. Kalapüügivõimaluste kasutamine

Kontroll püügivõimaluste kasutamise üle põhineb tegevuse ning saagi registreerimise ja deklareerimise nõuetel. Kõigi kalalaevade kaptenid peavad pidama elektroonilist

püügipäevikut, kuhu kantakse näiteks sellised andmed nagu iga liigi saak (alla 12 m pikkuste laevade puhul lihtsustatud püügipäevikut). Nad peavad täitma lossimisdeklaratsiooni ja juhul, kui saak viiakse ühelt laevalt teisele, ka ümberlaadimisdeklaratsiooni. Mõlemad dokumendid on elektroonilised.

3. Kalalaevastiku püügivõimsus

Liikmesriigid peavad tagama, et nende laevastik ei ületaks igale liikmesriigile kehtestatud maksimaalset taset. Seega peavad nad jälgima oma laevade püügivõimsust ning kontrollima, et laevastik vastaks ametlikult deklareeritud tonnaažile ja mootorivõimsusele. Teatud suured laevad, millel on suur nõuetele mittevastavuse oht, peavad olema varustatud seadmetega, mis jälgivad pidevalt mootori võimsust.

4. Harrastuspüük

Rannikuäärsetel liikmesriikidel peab olema elektrooniline süsteem, et registreerida harrastuskalapüügi käigus merel püütud saak ja sellest teatada. Sellise saagi turustamine ja müük on keelatud.

5. Turustamine

Liikmesriigid vastutavad kalandus- ja vesiviljelustoodete turustamise kontrollimise eest oma territooriumil kõigis etappides alates esmamüügist kuni transpordi ja jaemüügini. Nad peavad tagama, et värsked ja külmutatud tooted oleks täielikult digitaalselt jälgitavad. Selle aluseks on nõuetekohane märgistamine kogu tootmisahela ulatuses. Digitaalset jälgitavust hakatakse pärast 2029. aastat kohaldama ka töödeldud toodete suhtes.

6. Järelevalve

Liikmesriigid peavad tagama, et püügitegevust nende vetes jälgitakse inspekteerimislaevade või -lennukite vahetu vaatluse ja laevaseiresüsteemi andmete analüüsil põhineva kaugtuvastuse kaudu. Neil peavad olema inspektorid, kes teostavad kontrolli merel, sadamates, transpordi ajal, töötlemisettevõtetes ja kalatoodete turustamise ajal. Inspektorid peavad eelkõige kontrollima saagi, püügivahendite ja laevade mootorite seaduslikkust ning kõigi nõutavate dokumentide ja deklaratsioonide täpsust.

7. Karistused

Kui on tuvastatud rikkumine, peavad liikmesriigid tagama asjakohaste karistuste määramise. Karistused peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad ning sisaldama haldusmeetmeid ja/või kriminaalmenetlust. Teatud tegevused on määratletud tõsiste rikkumistena kõigis liikmesriikides. Liikmesriigid kohaldavad punktisüsteemi, mille kohaselt tõsise rikkumise toime pannud kalalaeva omanikule/kaptenile määratakse karistuspunktid, mis võivad kaasa tuua kalapüügilitsentsi peatamise ja lõpuks tühistamise.

B. Välispüügilaevastike jätkusuutliku majandamise määrus

Liikmesriikide jurisdiktsiooni alt välja jäävates vetes kalastavate ELi laevade ning ELi vetes tegutsevate kolmandate riikide laevade suhtes kohaldatakse spetsiaalset loamenetlust. Varem määruses (EÜ) nr 1006/2008 (kalapüügilubade

määrus) määratletud kalapüügilubade andmise ja haldamise süsteem vaadati läbi välispüügilaevastike jätkusuutliku majandamise määrusega.

Välispüügilaevastike jätkusuutliku majandamise määrusega on parandatud ELi välispüügilaevastiku seiret ja läbipaistvust. Selles lähtutakse põhimõttest, et ELi vetest väljaspool kala püüdvatele laevadele peab loa andma ja neid jälgima lipuliikmesriik, olenemata piirkonnast ja raamistikust, milles laev tegutseb. Selle määrusega laiendati lubade andmise süsteemi kohaldamisala, et see hõlmaks selliseid tavasid nagu eralepingud ELi ettevõtjate ja kolmandate riikide vahel, ELi kalalaevade prahtimine ja laevad, mis lisatakse uuesti ELi laevastikuregistrisse pärast kolmanda riigi lipu all sõitmist (ümberregistreerimine). Liikmesriigid peavad andma kalalaevadele loa ühiste kõlblikkuskriteeriumide alusel, mida täiendavad loa laadist sõltuvad eritingimused. Välispüügilaevastike jätkusuutliku majandamise määrusega tehti osa elektroonilisest kalapüügilubade registrist üldsusele kättesaadavaks. Teavet saab selle kohta, kes püügiga tegelevad ning mida ja kus püütakse.

C. ETR-kalapüügi määrus

ETR-kalapüüki peetakse üleüldiselt suureks keskkonna-, majandus- ja sotsiaalprobleemiks. Sellele ülemaailmsele probleemile reageerimiseks kehtestas Euroopa Liit ebaseadusliku, teatamata ja reguleerimata kalapüügi määruse, mis on jätkuvalt oluline kalandusalane õigusakt kogu maailmas. ETR-kalapüügi määrus jõustus 2010. aasta jaanuaris ning seda täiendati komisjoni määrusega (EÜ) nr 1010/2009, milles kirjeldatakse üksikasjalikult selle rakendamist. Määrust kohaldatakse kõigi ELi turule suunatud kalavarusid kasutavate laevade ja kõigi kalapüügiga tegelevate ELi kodanike suhtes. See ei ole aga mõeldud asendama lipuriikide esmast vastutust oma laevade distsiplineerimise eest ega rannikuäärsete riikide esmast vastutust oma vete seire eest. Selle abil sekkutakse üksnes juhul, kui need kaks mehhanismi ei toimi ja kui lipu- või rannikuriik jätab tõsised rikkumised karistamata.

Määruse peamine eesmärk on vältida ja ära hoida ETR-kalapüügist pärit toodete importi ELi ning see täielikult lõpetada. Seega on määruse põhikomponendid turuga seotud meetmed. Püügi sertifitseerimissüsteemi eesmärk on lubada ELi turule ainult seaduslikult püütud kala. Kaardisüsteemi rakendatakse koostööd mittetegevate kolmandate riikide suhtes ja see võib kaasa tuua kaubandust piiravad meetmed. Nende põhikomponentidega kaasnevad mitmed sadamariigi meetmed ja sätted ETR-kalapüügiga tegelevate laevade nimekirja regulaarse avaldamise kohta, samuti menetlus nende ELi ettevõtjate karistamiseks, kes tegelevad ETR-kalapüügiga või toetavad seda ükskõik mis piirkonnas kogu maailmas ja mis tahes lipu all.

D. Euroopa Kalanduskontrolli Amet

Euroopa Kalanduskontrolli Amet loodi 2005. aastal ja see on tegutsenud alates 2007. aastast. Amet on parandanud jõustamist ja koordineerimist tänu liidu ja liikmesriikide vahendite ühiskasutusele kalandustegevuse kontrollimisel, inspekteerimisel ja järelevalves, kasutades peamiselt ühiskasutuskavasid. Kontrollimäärusega anti Euroopa Kalanduskontrolli Ametile uued volitused, et muuta selle töö tõhusamaks. Ameti tegevust rahastatakse kolmest allikast: ELi eelarvest, liikmesriikidele pakutavate teenuste tasust ning tulust, mida annavad trükised, koolitused ja muud ameti pakutavad teenused.

Euroopa Kalanduskontrolli Ameti ülesanded on kindlaks määratud määruses (EL) 2019/473. Need hõlmavad koostööd Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Ameti ning Euroopa Meresõiduohutuse Ametiga, kummagi ameti volituste piires, et tõhustada rannikuvalve tegevust selliste ülesannete täitmisel nagu meresõiduohutus, turvalisus, otsingu- ja päästetegevus, piirikontroll, kalanduskontroll, üldine korrakaitse ja keskkonnakaitse. Euroopa Meresõiduohutuse Amet osutab Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Ametile ning Euroopa Kalanduskontrolli Ametile integreeritud merendusteenuseid, mis põhinevad laevateavitussüsteemidel ja teistel järelevalvevahenditel. Sellised teabeteenused hõlmavad laevade avastamist, tuvastamist ja jälgimist, väljumiskohtade seiret ja anomaaliate avastamist, mis hõlbustab ETR-kalapüügi kindlakstegemist.

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Alates Lissaboni lepingu jõustumisest on Euroopa Parlament olnud kaasseadusandja seadusandliku tavamenetluse raames ning tal on olnud kalanduse kontrollisüsteemi läbivaatamisel keskne roll. Parlament kontrollib ka Euroopa Kalanduskontrolli Ameti aastaaruannet ning annab heakskiidu ameti eelarvele.

Parlament jälgib kontrollimeetmeid, kuna eeskirjade tõhus ja mittediskrimineeriv rakendamine peab olema üks ühise kalanduspoliitika alustaladest. Ta võtab regulaarselt seisukohti kontrollisüsteemi eri aspektide kohta. Vt näiteks parlamendi 18. jaanuari 2024. aasta resolutsiooni ebaseadusliku kalapüügi mõju kohta toiduga kindlustatusele.

Kalanduskomisjoni hiljutised uuringud kontrolliga seotud arengute kohta on järgmised:

— seminar kalandussektori elektroonilise tehnoloogia teemal, mis koosnes kolmest osast: edastatud asukohaandmete süsteemid, elektroonilised jälgimissüsteemid ja väikesemahulistele laevadele sobivad süsteemid;

— ülevaade ebaseaduslikust, teatamata ja reguleerimata kalapüügist, mis tutvustas ETR-kalapüügi määrusega loodud ELi kaardisüsteemi.

Käesoleva teabelehe on koostanud Euroopa Parlamendi ühtekuuluvuse, põllumajanduse ja sotsiaalpoliitika osakond. Lisateabe saamiseks külastage palun kalanduskomisjoni veebisaiti.

Irina Popescu
03/2026